

lagos említésnél mindenképpen többet érdemelt volna a hanglejtés („intonation”) versbeli szerepére vonatkozó megjelölés az egyik kísérleti alany részéről. (Vö. 53. l.) Meggyőződésünk, hogy az „áthidaló dallamemelkedő” László Zsigmond-i elmélete — és általában az akusztikai ritmustényezők komplex vizsgálatának igénye — nélkül aligha léphet előbbre a magyar verstudomány. Még csak annyit, hogy a mű legötletesebb, legszemléletesebb statisztikai felmérése, mely a frappáns, bizonyító értékű illusztráció erejével hat, Arany tizenkettőseinek „megmértékélésével” kapcsolatos (80—83. l.).

Külön érdeme és érdekessége a tanulmánynak, hogy minden kínálkozó alkalmat megragad a magyar és a cseh „nemzeti verselés” problémáinak egybevetésére. Megtudjuk, hogy a cseh szavakban is az első szótag hangsúlyos, a magánhangzó-hosszúság szintén fonémaértékű (10. l.), a hangsúlytalan simuló- és toldalékszók („proclitic, enclitic”) használata pontosabban rögzíthető, mint a mi nyelvünkben (45. l.), a hangsúlygócok közelebb esnek egymáshoz, így az ütemek rövidebbek (58. l.) stb. Különösen szemléletes és találó a Kisfaludy-stanzát tudatosan átvevő František Ladislav Čelakovský verselésének statisztikai összehasonlítása magyar eredetijével (59—60. l.). Elgondolkoztató Lotz János magyar származású amerikai tudósnak a műben idézett véleménye is, mely szerint a magyar „nemzeti” verselés „... valójában megegyezik a Duna-táj általános metrikájával, így ez a terület ritmikai-földrajzi egységet alkot” (10. l.). Önként adódik az ötlet: vajon nem lenne-e hasznos egy összehasonlító ritmikai monográfia a Duna-táji népek „nemzeti” verseléséről?

Igazágtalanok lennénk Rákos Péterrel szemben, ha elhallgatnánk, hogy az egyes részproblémákról szóló fejtegetéseit igen

gyakran ő maga is a tisztázatlanság, megoidatlanság nem titkolt érzésével zárja, körvonalazva a *további kutatások* feladatait. Honnan ered a kiegyenlítődé, a szótagszámlálás, a sorozatosság „nyelven kívüli” tendenciája? Egyszerű vagy összetett jelenség-e a hangsúly, mit tudhatunk fokozatairól, helyéről, érzéklésének mechanizmusairól? Milyen összefüggés tapasztalható a nyelv fonetikai tényezői között, kölcsönhatásokban vannak-e tipikus, ismétlődő jelenségek? Mi a helyes versmondás titka? Hol a tényleges határ vers és próza között? S talán a legsürgetőbb, legalapvetőbb probléma: az egységes elméleti bázis és terminológia igénye. (Vö. 23. l.) (Hadd említsük itt meg, hogy szívesen vettük volna a könyv címében is szereplő „ritmus” és „metrum” következetesebb megkülönböztetését, l. pl. „rhythmic scheme” — „metrical scheme” vagy „rhythmic impulse” — „metric impulse”; 75., ill. 63. l. stb.) Hozzátehetnénk még, hogy nagyobb szerepet kaphatott volna a tanulmányban a ritmikai hatások esztétikai funkciója.

Összefoglalva: Rákos Péter könyvét hazsonnal forgathatják mind a külföldi, mind a hazai szakemberek. Gazdag ismeret-és idézetanyaga, széles körű problémafelvetése, statisztikáinak nagyszabású precizitása elismerést érdemel. Úgy hisszük azonban, ő maga sem vitatja, hogy a magyar verstani irodalom ijesztő bizonytalanságainak, makacs ellentmondásainak megoldását csak minden eddiginél magasabb szinten, egységesebb, szilárdabb elvi alapon, nem az aprólékos axióma-teremtés vagy a jóindulatú összebékítés, hanem a mérés, de feszes logikájú dialektikus szintézis perspektívájában találhatja majd meg a tudományos kutatás.

Keckés András

Magyar széphistóriák. Irodalmi tájékoztató: Végh Ferenc. Néhány szó az illusztrációkról: Soltész Zoltánné. Bp. 1965. Magyar Helikon. 211 l.

Reneszánsz epikánk öt reprezentatív, remek darabját foglalja magába e pompás kiállítású, közel 5000 példányban megjelent kötet. Öröm kézbe venni, öröm olvasgatni. A szép tállás étvágyat csinál.

Van is mire. Itt ugyanis nem avult, poros irodalmi relikviákkal traktáltatik a „kegyes olvasó”, hanem költészettel. S a jó költészet, ha valóban az, patinát kap ugyan, de el sosem avul. E széphistóriákban a magyar költészet minden kedvelője méltán lelheti örömet.

Pedig az *Eurialus és Lucretia* pontosan négyszáz esztendő, az *Argirus* kb. tíz évvel fiatalabb, a legidősebb meg 1560-ból való. A magyar reneszánsz irodalom fénykorának

termékei, ugyanabból a talajból nőttek ki, mint a kortárs Balassi költészete. Sőt azt is joggal mondhatjuk: Balassi szerelmi lírája ennek az epikának sokat köszönhet. Itt taláta készen, innét vette a szerelmi költés teljes fejlettségben pompázó magyar terminológiatárát. Kiváltképp az *Eurialus és Lucretia* volt döntő hatással az induló, fiatal poétára, de a későbbi nagy költő is bele-belemarkol e kincsesárba. Hogy csak egy példát mondjak: mindnyájan ismerjük, idézzük egyik legnagyobb versének csodás indítását: „Isten veled hazám, te szép Magyarország.” A széphistória Eurialusa pedig imígy búcsúzik szerelmestől: „Isten veled lelkem, te szép Lucretia...” S arról szinte fölösleges szólnunk, hogy az úgynevezett Balassi-strófa is ehhez a kútfőhöz megy vissza.

Egy időben szokás volt hangoztatni, hogy Balassi minden komolyabb hazai előzmény

nélkül, idegen példáktól illetve szökellt magasba, pedig már a tanítvány Rimay megírta, hogy sas volt „az több apró madarak előtt”. E széphistóriák olvastakor önkéntelenül felötlik az emberben: nem is voltak olyan aprók azok a madarak...

A kötet címlapján nincs föltüntetve a sajtó alá rendező neve, csupán a könyv végén helyet foglaló „Irodalmi tájékoztató”, illetve „Néhány szó az illusztrációkról” van névjelezve. Az elsőt Végh Ferenc, az utóbbit Soltész Zoltánné írta. Ebből úgy gondoljuk, hogy a gondos, példás sajtó alá rendezés Végh Ferenc munkája. Teljesen rendjén való, hogy a címlapon nem tüntették föl Végh Ferenc nevét, hisz e kötet lényegében második, javított kiadás. Ugyanez az öt széphistória ugyanezen cím alatt 1955-ben már megjelent a Magvető kiadónál Stoll Béla mintaszerű gondozásában, mint ahogy erről a könyv kolofonjában említés is történik.

Gerézi Rabán

Büky Béla: A Jankovich Miklós-féle katalógusgyűjtemény, mint ismeretlen, 1712 előtti régi magyar könyv- és variánsadatok forrása. Székesfehérvár, 1966. Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár. 28 l. (B. sorozat. Tanulmányok, 1.)

Az idézett dolgozat forrása a *Catalogi, et Elenchi Bibliothecarum, et Collectionum Rerum Hungaricarum. Vol. I.* című kéziratos kolligátum, amely a műgyűjtő Jankovich Miklós tulajdonából származott a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárba. Ebben a kereken háromszáz főlíót tartalmazó és egykori tulajdonosa által összekötött gyűjteményben huszonkét vegyes tartalmú irat között egy 1666-ban és tizenhárom 1800–1817 között összeírt könyvkatalógus található. Ezeknek irodalom- és könyvtörténeti vizsgálatához többféle szempont kínálkozik. Érdekelheti a kutatót, hogy mi készítette a kéziratok egykori gyűjtőjét az iratok megőrzésére. A jegyzékek alapján elemezhető az egykori posszessorok könyvműveltsége. Akadhat a katalógusok sok száz könyvcíme között néhány régi magyar vagy magyar vonatkozású műről szóló és máshonnan nem ismert bibliográfiai adalék is.

A szerző e szempontok közül bevezetőjében érintette az elsőt: a könyves jegyzékek leírása, bemutatása mellett összefoglalta Jankovich Miklós műgyűjtői pályáját. Ennek során kimutatta, hogy a katalógusokban található árbejegyzések és egy könyvvásárlásról írt levél részben az adás-vételt szolgálta. Ugyanakkor azonban Székelydobai Andrásnak 1666-ból származó lajstroma, Carolus Wagnernek a régi bártfai nyomtatványokról

és egy névtelennek a XVI–XVII. századi brassói nyomtatványokról szóló összeírása, Schedius Lajos magyar történelmi tárgyú olvasmányjegyzéke vagy az ugyancsak anonim *Magyar nyelven ki nyomtatott (nevezetesebb) Könyveknek Laistroma* már inkább bibliográfiai anyaggyűjtést célozhatott.

Kár hogy a szerző adós maradt Jankovich könyvgyűjtésére és bibliográfiai terveire vonatkozó és hozzáférhető adatokkal. Összevethette volna például a székesfehérvári kéziratot Jankovichnak más, így a Széchenyi Könyvtárban őrzött katalógusaival. Bemutathatta volna könyvtárát is, amelyet Fejér György már 1819-ben a Tudományos Gyűjteményben nagy részletességgel ismertetett. Meg lehetett volna említeni, hogy a Tudományos Akadémia könyvtárában lévő mintegy 30 000 címet tartalmazó hatkötetes bibliográfiai kézirat anyagát Jankovich *Közönséges Magyar Könyvtár* címmel ki akarta adni és a kétkötetesnek tervezett kézikönyvének közeli megjelenését nemcsak a Magyar Kurir 1832. szeptember 25-i számában hirdette előfizetési felhívással, hanem azt kétféle szedésben is ismert plakátszerű egyleveles hirdetésben részletesen le is írta.

Annál inkább hiányolható mindez, mivel a dolgozat címében feltüntetett, az ismeretlen bibliográfiai adatokra vonatkozó vizsgálat csak nagyon csekély eredménnyel járt. A szerző a tizenégy könyvjegyzék közül mindössze csak hatban talált, összesen huszonkét magyar vagy magyar vonatkozású adatot. Ezeket csoportosítva 1712 előtti magyar nyelvű nyomtatványról 4, nem magyar nyelvű magyarországi nyomtatványról 3, magyarországi szerzők által írott külföldön megjelent nyomtatványról 4, magyar vonatkozású külföldi szerzőnek nyomtatványáról 6, és az adatok hiányos volta miatt nem csoportosítható egyéb mű címén 5 adalékot közölt. Csak az első két csoportban levő hét szorosan magyarországinak tekinthető adalékot figyelve, minden kétségen felül ismeretlen kiadványnak egyedül a *Catonis praecepta moralia* Löcsén 1660-ban nyomtatott latin-német kiadása tekinthető.

A szerzőnek egyéb kisebb megjegyzéseit a régi magyarországi könyvek bibliográfiai feldolgozásában kell majd figyelembe venni. Félreértésre adhat azonban okot Sztárai Mihály irodalomtörténeti szempontból jelentős *Historia de vita beati Athanasii* című művének állítólagos debreceni 1558-i kiadásáról szóló adalék. E krónikás ének az utolsó versszak tanúsága szerint 1557-ben készült és egy évszám nélkül, debreceni impresszummal (*Debracini, Lupulus*) ellátott XVI. századi kiadásból ismert. Ezt Varjas Béla azok közé a debreceni kisnyomtatványok közé sorolta, amelyeket Komlós András 1570 és 1573 között János Zsigmond erdélyi fejede-